

Šola med otrokom in (razvezanimi) starši

Tadeja Podgorelec,

Osnovna šola Louisa Adamiča Grosuplje

Kot svetovalna delavka v osnovni šoli imam vse pogosteje stik z otroki staršev, ki prekinajo partnerski odnos oz. se odločijo za razvezo zakonske zveze. Pri tej skupini obravnavam praviloma naletim na zelo podobne dileme oz. pasti, ki jih bom v nadaljevanju predstavila na konkretnem primeru iz prakse. Nekateri viri navajajo, da ima večina otrok in najstnikov prilagoditvene težave še leto ali dve po razvezi staršev, in sicer običajno v obdobju t. i. bitke staršev za skrbništvo (Hribar, 2015). Iz teh razlogov je pomembno krepiti varovalne dejavnike, kot so ohranjanje ali vzpostavljanje pozitivnih odnosov z obema staršema ter nizka stopnja konfliktov med staršema. Na oba dejavnika lahko v določeni meri svetovalni delavci skušamo posredno vplivati.

V obravnavi imam učenko iz družine, v kateri poteka dolgotrajen postopek razveze zakonske zveze, razdelitve premoženja in dodelitve skrbništva. Dekle je sicer učno zelo uspešno, vendar je razredničarka ob začetku šolskega leta zaznala spremembo v vedenju v smislu umika oz. zapiranja vase. Mati se je obrnila name s prošnjo po pomoči zaradi nizke samopodobe, svojo željo pa je opredelila v smislu, da bi deklica tudi z moje strani slišala pozitivna sporočila o sebi.

Ob tem se pojavlja dilema: V kolikšni meri oz. na kakšen način upoštevati na tak način izrečeno prošnjo po pomoči?

Po mojih izkušnjah je smiselno že v začetku zelo jasno uskladiti pričakovanja s strani staršev in možnosti, ki jih imamo v šoli. V tem primeru sem mami pojasnila, da se dekličina samopodoba ne bo izboljšala zgolj zato, ker bo slišala nekaj pozitivnega tudi z moje strani, pač pa je za ta namen potrebno delo na

tudi drugih pomembnih področjih njenega življenja (npr. umiriti konflikt med staršema, ki se ne sme preigravati na plečih hčerke; poskrbeti za korekten, kvaliteten odnos med vsakim od staršev in deklico; čim prej doseči konsenz in zaključiti sodne postopke, da se vzpostavi jasna struktura v dekličinem družinskem življenju in s tem ponovno zgradi občutek varnosti; korektno pred otrokom govoriti o drugem staršu ...). Zelo jasno sem povedala, da lahko ponudim svetovalne razgovore z namenom razbremenitve deklice in učenja načinov soočanja s situacijami, ki jih doživlja kot težavne.

V nadaljnjem razgovoru se je izkazalo, da mati razlog za dekličino slabo samopodobo pripisuje neustreznim komentarjem s strani dekličinega očeta. Precej podrobno je želela tudi osvetliti težave v (nekdanjem) partnerskem odnosu.

Do katere mere prisluhniti tovrstnim (enostranskim) zgodbam o razlogih za partnerske konflikte in razvezo zakonske zveze?

Mamo sem med pogovorom na neki točki želela ustaviti v pripovedovanju in na ta način razmejiti, kaj spada v prostor šolskega svetovalnega dela in kaj ne, a je bil njen argument za pripovedovanje, da moram poznati dinamiko, da bi lahko razumela dekličino funkcioniranje. Ko sem povedala, da se mi zdi smiselno povabiti še očeta, je izrazila dvom oz. odklanjanje v smislu, da ne bo iskren in da ne bo konstruktivno sodeloval. Tudi deklica je kategorično zavrnila moje razmišljanje in protestirala ob mojem sporočilu, da želim govoriti z očetom.

Ali zaradi ohranjanja sodelovalnega odnosa z materjo (pri kateri deklica živi) in deklico upoštevati njuno željo ali ne?

Izkazalo se je, da očetovega telefona sploh nimamo v šolski bazi podatkov, podatek o naslovu ni ažuren, na govornilne ure oče tudi ni prihajal, torej bo stik težje vzpostaviti. Nehigienično pa se mi je zdelo na tej točki zahtevati očetov kontakt od matere.

Mami sem povedala, da področje stikov ureja center za socialno delo, a je odgovorila, da ni bila zadovoljna z njihovim posredovanjem.

Deklica je na lastno željo pričela prihajati redno (tedensko) na svetovalne razgovore. V razgovorih je samoiniciativno pripovedovala tako o tem, kako doživlja odnos z očetom, kot tudi o doživljanju odnosa z mamo. Na obeh nivojih sem zaznala problematiko v smislu neustreznih izjav ali ravnanj, predvsem pa vnašanje vsebin, ki niso bile razčiščene v partnerskem odnosu. Deklica je tudi izrecno odklanjala preživljanje vikendov pri očetu.

Kaj storiti v takem primeru: posegati na področje stikov s posredovanjem otrokovega odklanjanja, čeprav to ni pristojnost šole, ali se od tega povsem distancirati?

Moja prizadevanja so potekala v smeri, kako najti optimalen način za konstruktivno sodelovanje vseh vpletenih. Zaradi zaznavanja dekličine velike stiske sem se odločila obrniti na center za socialno delo, in sicer s podrobnim dopisom, ki sem ga v vednost poslala tudi obema staršema. Predlagala sem skupni sestanek s centrom za socialno delo in obema staršema. Pojasnili so mi, da na področje stikov ni več v njihovi pristojnosti, saj se to nadaljuje na sodišču. Dogovorili smo se, da v prvi fazi najprej skušam pridobiti še očeta za sodelovanje. Oče se je na dopis odzval s prošnjo po sestanku. Povabila sem ga v šolo kljub dekličinemu odklanjanju. Časovno se je prilagodil, da se med odmorom nista srečala (na željo hčerke). Spregovorila sva o tem, kako hčerka doživlja odnos z njim, ter kako lahko on vpliva na izboljšanje.

Tudi mama je dobila povratne informacije v zvezi s svojimi ravnanji. Svetovala sem vključitev hčerke v klinično-psihološko svetovanje, saj sem zaznala dolgotrajno žalostno razpoloženje ter obremenjenost z družinsko situacijo do te mere, da jo bremeni v vsakdanjih situacijah (tudi v šolski, saj ves čas premišljuje, kaj bodo rekli vrstniki, kaj razmišljajo o njej in njeni družini, kaj vidijo in vejo). Ker je deklica tovrstno pomoč odklonila, je niso vključili. Ves čas se mi odpira vprašanje:

Kaj v resnici je oz. kaj ni delo svetovalne delavke? Kje se prične vloga drugih institucij?

Nisem mogla mimo (osebne) dileme, in sicer ali sem dovolj pozorna na to, da ne bom dovolila izrabiti svetovalnega odnosa v namen osebnih ciljev enega ali drugega starša.

Zaznala sem, da mama precej vzgojnih nasvetov ne sprejema oz. ima zelo močno zasidrana prepričanja, pri katerih trdno vztraja kljub temu, da se zaradi njih stopnjuje konflikt v odnosu s hčerko. Edino, kar je spremenila nemudoma, je bila podpora hčerki pri opustitvi stikov. Nehote me je prešinilo, kako je materi koristilo, da je deklica v šoli izrazila nasprotovanje stikov.

Kako vedeti, da so nameni staršev res iskreni in da v ozadju ni lastnih (prikritih ali nezavednih) agend?

Vsega ni možno preprečiti, lahko pa svetovalni delavci v svoji vlogi vsaj blažimo posledice določenih ravnanj ali preprečimo nekatere izmed njih. Vsekakor sem bila ves čas pozorna na to, da sem v svetovalnem odnosu odkrita do vseh – deklice (ki jo na njej primeren način informiram o svojih ukrepih, razgovorih in nadaljnjih korakih), do staršev in centra za socialno delo.

Nov izziv mi je predstavljal poskus nalaganja določenih nalog s strani dekličine mame, obenem pa oče tako rekoč z izjemo dveh pogovorov (vsakokrat po poslanem dopisu) s šolo ni sodeloval.

V kolikšni meri naj šola zaradi ohranjanja dobrih odnosov prevzema naloge, ki jih narekujejo starši vpletenih?

Tudi staršem moramo postavljati meje, in sicer z jasno opredelitvijo svojih nalog, pristojnosti, pooblastil, ter z razmejevanjem odgovornosti in osveščanjem o tem, kaj so njihove naloge.

Ob vsem navedenem pa seveda ne gre izpustiti pomembne vloge učitelja oz. razrednika, pri čemer se odpirajo nova vprašanja:

Razredničarko je o družinski situaciji seznanila mati, sama pa sem ji povedala, da deklica redno prihaja k meni ter da potrebuje podporo.

Koliko informacij za svoje delo potrebuje učitelj? Koliko informacij mu svetovalni delavec sme prenesti ob spoštovanju zaupne narave svetovanega odnosa?

Na marsikateri točki je bilo moje delo tako rekoč mediriranje med staršem in otrokom. Kljub samoiniciativnemu prihajanju na razgovore pa je pred nedavnim deklica potožila, da ji ni pogodu, da njene izjave prenesem mami (kljub temu, da sva se o tem predhodno dogovorili), saj je zaradi tega doživela »bumerang« učinek – mama ji je očitala, da bo zaradi njene (dekličine) izpovedi v mojih očeh izpadla kot slaba.

Katere informacije od otroka prenesti staršem in na kakšen način, da delujemo v otrokovo korist in ne v škodo? Kako zaščititi otroka, kadar starš nima uvida v svoje škodljivo ravnanje?

Dekličina stiska se je stopnjevala do suicidalnih misli. Ponovno sem obvestila oba starša in center za socialno delo s ponovljeno jasno zahtevo po zagotovitvi ustrezne specialistične obravnave.

Oba starša sta se na moj pisni poziv odzvala z interesom zagotoviti hčerki ustrezno pomoč – po pričakovanjih, saj odgovornosti za usoden izid nihče od njiju ne bi tvegala. Sedaj je deklica redno vodena v pedopsihiatrični ambulanti, kamor se v pogovore vključujeta tudi oba starša.

Ali se je smiselno spraševati, od kod v večji meri izvirajo otrokove stiske – npr. iz neprimernih komentarjev v zvezi z nekdanjim partnerjem/iz neustreznega odnosa neposredno do otroka/iz vztrajanja v obliki stikov, ki jih otrok zavrača/iz pretiranega razglabljanja o nerazrešenih partnerskih in materialnih vsebinah pred otrokom?

Mnogo pomembnejše oz. ključno se mi zdi vprašanje, kako to ustaviti ali vsaj zmanjšati.

Če ima svetovalni delavec uvid v dinamiko družinskih odnosov, do kam sme poseči v razgovoru s starši? Ali bi svetovalni delavci potrebovali znanja in kompetence s področja družinske terapije?

Etični kodeks (2002) nam nalaga, da se moramo zavedati svojih omejitev oz. ostati znotraj meja svojih kompetenc. Dodatna znanja pa so po mojem mnenju vedno bolj dobrodošla.

Eden od staršev me je ob obeh dopisih želel prepričati v to, da bi dopis pred pošiljanjem smel prej prebrati in ustrezno korigirati (verjetno skupaj z odvetnikom, ki je bil večkrat omenjen). Na to seveda nisem pristala, kar utemeljujem s Programskimi smernicami za svetovalno službo v osnovni šoli (2008): »... na strokovno avtonomen način ...«. Moji zapisi v tej fazi vsebujejo zgolj izjave in objektivna opažanja, medtem ko interpretacijo prepuščam drugim (npr. zagovorniku otroka ali sodnemu izvedencu).

Kako zavarovati sebe, da ne izgorimo oz. da ne prestopimo meje korektnosti ter ne postanemo »orodje« za doseg ciljev v rokah staršev?

Pri svetovalnem delu je zares izrednega pomena nenehni osebni in profesionalni razvoj. Obvladanje asertivnosti je kot preventiva ključnega pomena, torej postavljanje meja na korekten, ustrezen in strokoven način.

Kako preprečiti ljubosumje, ker otrok v trenutni stiski več informacij zaupa svetovalni delavki kot lastnemu staršu?

Otrokom vedno jasno povem, da jih imajo starši radi in da delajo (rečejo) določene stvari z določenim namenom oz. razlogom, pri tem pa je seveda možno, da tudi napravijo napake (kritika vedenja, ne osebnosti). Staršem skušam predstaviti svojo vlogo v smislu dodatne zaupne osebe in povezovalnega člana med otrokom in njimi. Zelo jasno tudi povem, da moj namen ni poglobitev konflikta med otroki in starši, pač pa nasprotno: pomagati vsakemu izmed njih, da dobijo globlji uvid v razloge, dinamiko in posledice svojih ravnanj ter jih po možnosti spremenijo v smeri izboljšanja kvalitete medosebnih odnosov.

Naj za konec poudarim nekaj temeljnih vodil pri svetovalnem delu: na prvem mestu je načelo koristi otroka. V otrokovo korist nikakor ni, da bi s svojim posredovanjem še poslabšala družinske odnose, zato je potrebna velika mera subtilnosti, a hkrati odkritost. Če izhajam iz predpostavke, da starši za otroka naredijo vse, kar znajo oz. zmorejo oz. verjamejo, da je najbolj prav, lahko delam na krepitvi njihovih starševskih veščin, podpori pri vzgoji ali spremembi napačnih stališč. Izogibati se je potrebno obsojanju, hkrati pa je potrebno jasno predvidevati možne posledice napačnih ravnanj.

Tudi starši pa – tako kot otroci – potrebujejo razumevanje, empatijo ter pohvalo za trud, kadar si prizadevajo spremeniti svoja neustrezna ravnanja.

Za zaključek navajam misel, ki sem jo nekje zasledila in jo sprejela kot osebno vodilo pri svetovalnem delu: »Naj mi bo naklonjena **vedrina**, da sprejem stvari, ki jih ne morem spremeniti; **pogum**, da spremenim stvari, ki jih lahko, in **modrost**, da prepoznam razliko.« (Niebuhr)

Slika 1: Anja Kocjančič, 6 let

15.8.10

ANJA

Literatura

- Hribar, N. (2015). Obravnava družine v krizi. V: *60 let podpore pri vzgoji, učenju in odraščanju – Zbornik strokovnega simpozija ob 60-letnici Svetovalnega centra*. Kodeks poklicne etike psihologov Slovenije, 2002.
- Programske smernice – svetovalna služba v osnovni šoli, 2008.
- http://en.wikipedia.org/wiki/Serenity_Prayer (dostopno 31. 8. 2015).